

“Tinc sentiments molt contradictoris sobre la situació del català”

Setanta anys, un miler de títols i un milió d'exemplars. Aquests són els atributs de l'escriptor que figuren a la coberta del llibre que li han ofert les editorials Barcanova, Casals, Columna, Cruïlla, Edebé, La Magrana i La Galera, conjuntament amb la seva revista, *Cavall Fort*. El seu èxit més destacat, *La casa sota la sorra*, compta seixanta edicions.

Joaquim Carbó
(Caldes de Malavella,
Selva, 1932)

ha estat homenatjat, amb motiu del seu setantè aniversari, per les editorials que li han publicat els llibres adreçats al públic infantil i juvenil amb un volum no venal, destinat a les escoles, que conté un report de la seva vida, la seva obra i les seves opinions, a més de comentaris de l'autor a cada títol.

—Quan s'acaba la Guerra Civil teniu set anys. Recordeu res, de la guerra?

—**I tant!** Recordo les tanquetes que passaven davant de casa dels avis, on vivia, per la carretera de Caldes a Llagostera, cap al final de la guerra. Amb la por als bombardeigs, ens estàvem a casa embolicats amb matalassos, arraulits, per si ens queia una paret a sobre, quan va entrar a casa un soldat italià armat fins a les dents, amb un fusell amenaçador, que ens va atemorir molt. Va demanar si hi havia ningú en edat militar. Buscaven emboscats.

—Vàreu passar tots els anys de la guerra a Caldes de Malavella?

—Sí. La mare era molts dies a Barcelona, perquè tenia por que si deixava el pis buit, no l'ocupessin, i a mi em va facturar a Caldes. Van convertir el balneari de Vichy Catalán en hospital militar i recordo haver-hi anat un dia a visitar un parent valencià, Lluís, De sota el coixí va treure una presa de xocolata i me la va donar. Quan vaig ser al carrer, la tieta, que m'hi havia acompanyat, me la va llençar perquè li semblava que tot estava infectat de microbis. I potser el record més pu-

abans que entressin els fatxes. A l'eixida se'ns van presentar dos soldats republicans que caminaven cap a la frontera i ens van demanar menjar. La mare i la tieta els van fer uns plats de farinetes amb unes fulles de col i se'ls van cruspir amb tant d'entusiasme i d'agraïment que ens van dir que ara ja podrien arribar a la frontera, tot i que encara en tenien un bon tros, uns vuitanta quilòmetres, més o menys.

—On era el pare?

—Al front. En ser casat i pare de família, estava a sanitat, a segona línia. Per Catalunya, sempre. Després de la reculada, torna i és internat al camp de San Pedro de Cardena, el castell del Cid. Va poder tornar molt aviat. El pare treballava a Barcelona en un banc anglès, l'Anglo South American Bank. Durant la guerra, es van portar molt bé. Li van continuar pagant el sou i els sindicats anglesos ens enviaven paquets de menjar.

—Per tant, us ho vàreu passar bé?

—De primera. L'època més lliure que he viscut. No teníem res, però vivíem com reis. Com que al meu entorn ningú no tenia res, ni t'adonaves del que mancava. La mestra, per por d'algun bombardeig, perquè a Cassà hi havia un camp d'aviació, ens portava sovint a fer la classe al bosc. Festejava amb un soldat que li feia l'aleta i ens deixava sols.

—Acabada la guerra i l'exili d'or de Caldes, torneu a Barcelona, suposo.

—Sí. Primer vaig anar al Colegio Academia Cataluna, a la Riera de

“Les ballades de sardanes eren, en el franquisme, l'únic lloc on podies conspirar una mica a l'aire lliure. A molts, ens van obrir els ulls al país, a l'excursionisme i a la literatura”

Sant Miquel. Estil repressiu, rutinari, dictat d'una hora d'*El Quijote* i l'endemà canviem els dictats de mans per trobar les faltes dels teus companys. Cada paraula equivocada l'havies de copiar, esmenada, quaranta vegades. Així, un curs i mig. Llavors, al costat de casa, a la plaça de Cardona, es va obrir l'escola Institución Escolar Lepanto, un nom que no prometia res de bo però que estava fundada per mestres del Blanquerna d'abans de la guerra. Va ser una delícia, un oasi dins de l'ambient pedagògic del moment. Però aquests mestres, cap el 43 em sembla que devia ser, es van agrupar amb més companys del Blanquerna i van fundar el Virtèlia i s'hi van emportar els alumnes destinats al batxillerat. A la terregada ens van deixar al Lepanto, que va passar a mans de tres ex “hermanos” de la Salle que havien viscut amagats durant la guerra i que no van voler recuperar l'hàbit. El capitalista de tots tres era pederasta i ens fotia mà tranquil·lament mentre ens parlava de religió. A més, van recuperar l'ensenyament rutinari.

—Per què formàveu part de la terregada de l'escola?

—Perquè a casa sabien que als setze anys havia d'anar a treballar i que als catorze passaria a l'Escola de Comerç del carrer de Balmes, on ja hi havia anat el pare.

—El pare us hi va induir?

—Sí. Jo no tenia cap vocació, i com que el pare treballava en un banc semblava que el més normal és que el fill també ho fes.

—I per la lectura, us hi va induir, també?

—També. Em portava al mercat de Sant Antoni de llibres vells a buscar fulletons, en castellà, que ell havia llegit de petit. Per exemple, *La vuelta al mundo de dos pilletes*.

—La lectura del català escrit, aquells anys, devia ser un acte més privat, no?

—Sí. A casa hi havia llibres en català i els vaig llegir amb tota normalitat. A més, teníem de veïna una biblioteca llicenciada en Filosofia i Lletres, Maria Novell, amiga de Maria Aurèlia Capmany i Rosa Leveroni, que em va obrir la seva biblioteca i allà em vaig nodrir de molts llibres.

—No va continuar treballant de bibliotecària?

—No. Es tancà a casa, fent classes particulars. Després trobà feina en diverses escoles. Jo li vaig tornar en part el favor entrant-la, anys més tard, a la redacció de *Cavall Fort*. Abans de la guerra havia col·laborat a *Sigronet*, de ben petita, i a *El Noi Català*. Un dia estàvem reunits i necessitàvem un article sobre el teatre grec i jo vaig suggerir el seu nom. Va ser un article útil i a més a més hi va afegir un conte. L'article va ser el primer d'una sèrie de trenta que és segurament el punt culminant de les narracions que s'han publicat a la revista. Se'n va fer un llibre, *Viatge a través de la història de Catalunya*, a La Galera. Els seus contes són un reflex del llibre mític de Manuel Brunet, del 1925, *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*. A casa de la Maria Novell, amb el seu pare, un empordanès federal, ens hi aplegàvem una colla d'amics i veïns. Escoltàvem la BBC i seguíem el curs de la Guerra Mundial.

—Recordeu el vostre primer contacte amb l'escriptura?

—L'associació del personal de la Caixa de Pensions, on vaig entrar als setze anys, convocava cada any un premi literari i, en llegir els treballs que el guanyaven, vaig pensar que el premi era al meu abast. I vaig decidir participar-hi, al 58, en català, evidentment. Fer-ho en català era, aquells anys, una mica provocatiu. Va ser el primer conte que he escrit a la meua vida i vaig guanyar el premi. També vaig guanyar l'apartat d'articles, amb un tema obligatori, que aquell any va ser l'emperador Carles V. Amb algun lletraferit de l'empresa vam veure que la llengua fallava i vaig anar a parar, gràcies a aquest lletraferit, a casa de Joan Triadú, que feia classes, amb grups reduïts, d'iniciació a la literatura i de gramàtica. A partir d'aquí començo a escriure narracions i aviat participo al premi Víctor Català i el 62 surt a Albertí Editor el meu primer llibre, el recull *La sortida i l'entrada*. Pel mig, havia escampat alguna narració per alguna revista local, com una de Palafrugell, gràcies a l'escriptor i traductor palafrugellenc Jordi Pujol i Cofan, company d'oficina.

—Com vàreu introduir-vos en la literatura infantil i juvenil?

—El desembre del 61 surt el primer número de la revista *Cavall Fort* i els cinc primers contes els faig jo, no pas per esperit d'acaparador. Durant 25 anys no hi havia qui hagués escrit contes per a nens i jo vaig ser un dels primers. En el número 6 ja en surt un de Josep Vallverdú.

Jo durant molts anys vaig ballar sardanes. Des del 46. A Barcelona i a Caldes. A Barcelona, a tot arreu. Des de la plaça de Catalunya a Sants i tots els barris. A tot arreu on en feien. I aquí, a les sardanes, vaig entrar en contacte amb gent com Albert Jané i Josep Tre-moleda, que seria el primer director de *Cavall Fort* i ell, en saber que jo escrivia, em va dur a una reunió al Centre Comarcal Lleidatà, amb Estanislau Torres, Carles Macià i Anton Sala-Cornadó. Tremoleda ens va ensenyar la maqueta i les pàgines centrals estaven destinades al conte, que l'havíem d'escriure nosaltres. De moment, vaig ser l'únic que m'hi vaig engrescar.

—Durant aquells anys de repressió, les sardanes, aviat autoritzades, devien ser molt més del que ja havien estat, en el seu naixement i expansió, no?

—Molt més. Era l'únic lloc on podies conspirar una mica a l'aire lliure, tot i que hi havia un personatge, el Peña de la Brigada Social, que el coneixia tot-hom i que quan el vèiem arribar havíem de canviar de conversa. Les ballades de sardanes, a molts ens van obrir els ulls al país, a l'excursionisme i a la literatura. Tremoleda va ser un dels iniciadors de les classes de català. Tot això semblen ara coses innocents, però llavors eren comprometedores. El pintor Pere Créixams ens va cedir un estudi que tenia al carrer de Sant Pau, però quan va veure que hi anava molta gent es va espantar —potser perquè li havien donat algun toc des de la Via Laietana— i un dia vam trobar-hi un cademat ben gros i no vam poder recuperar ni les pissarres ni els guixos.

—A la vostra vida hi deu haver un abans i un després de *Cavall Fort*.

—Evidentment. La revista ha estat una escola de narradors i il·lustradors.

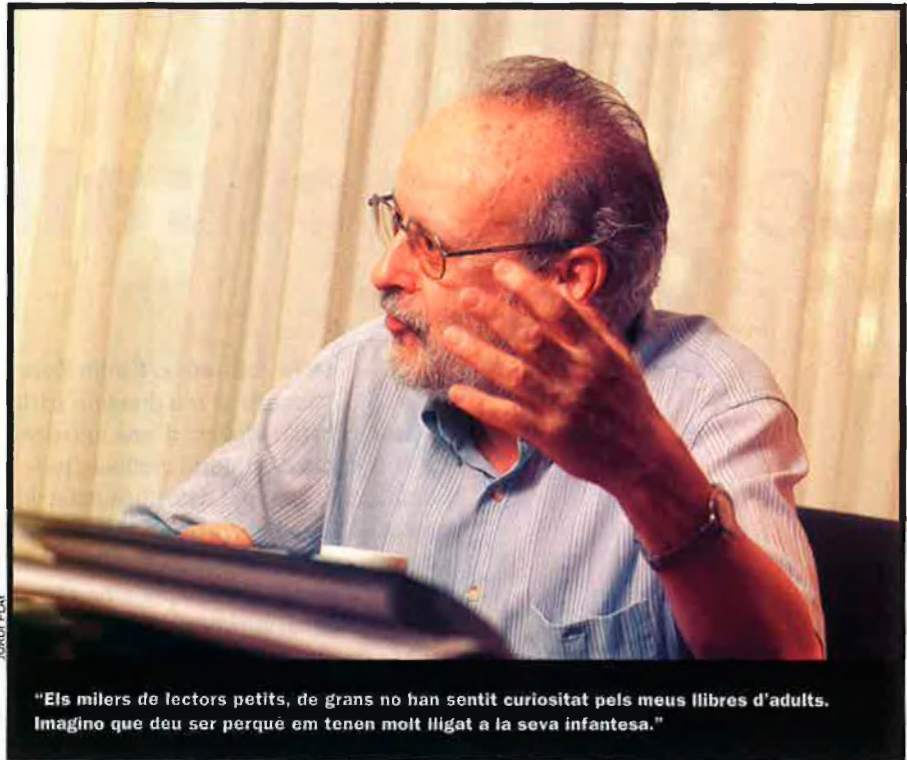
—Què us ha fet optar, a cada moment, per la literatura infantil i juvenil i la d'adults?

—M'he guiat sobretot per un criteri d'utilitat. Si jo veia que els meus llibres per a adults no tenien gaire bona acollida i els dels nens eren molt més ben acceptats, doncs m'he dedicat molt més als infants i adolescents. I quan n'he tingut ganes, n'he escrit un per a adults tot i saber que la cosa no rutllaria prou. Però no he renunciat mai al públic adult.

—Us heu demanat el perquè el lector adult us és esquerp?

—Sí, però no n'he trobat la resposta. El més divertit és que els milers de lectors petits, de grans no han sentit curiositat pels meus llibres d'adults. Imagino que deu ser perquè em tenen molt lligat a la seva infantesa. Tret d'uns quants fidels amb els quals em cartejo i fins i tot m'expliquen els seus problemes. Afortunadament no són gaires, perquè em passaria la vida escrivint cartes.

—Si abans sortíeu de casa per anar a ballar sardanes ara sortiu per anar a

"Els milers de lectors petits, de grans no han sentit curiositat pels meus llibres d'adults. Imagino que deu ser perquè em tenen molt lligat a la seva infantesa."

conferències, presentacions i al teatre, dia sí dia també, quan molta gent de la vostra edat ho troba cansat.

—He procurat treure el nas per curiositat i per solidaritat amb molta gent de l'ofici. Jo he cregut en l'ofici i per això he participat en el moviment associatiu que hi ha hagut a partir del Congrés de Cultura Catalana. Això em portà a la primera junta de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana.

—I a integrar-vos al col·lectiu Ofèlia Dracs, amb escriptors més joves.

—Gràcies a l'Albanell i en Jaume Fuster. En un moment de poc contacte amb el lector adult, això em va donar ànims nous. L'època de l'Ofèlia Dracs la recordo amb un afecte especial. Vam treballar una mica i ens vam divertir molt.

—No heu pensat que un dels motius de la dificultat de connectar amb el públic adult és que el vostre estil, el vostre joc literari, encaixa més bé amb la literatura infantil i juvenil?

—Ho he pensat, però diria que no. Quan escric per a adults deixo anar tots els dimonis interiors, les frustracions, i quan escric per a nens, sempre he tingut molt present la idea d'una

bibliotecària americana que va venir aquí, que va dir que en el llibre per a noies i nois s'hi valia tot menys allò que indueix a la desesperació.

—I no heu pensat a replantejar la vostra literatura d'adults?

—No podria canviar. El llibre d'adults ha estat molt realista i la majoria tracten d'experiències viscudes i són producte de l'observació del meu entorn. I sempre amb personatges que coneixia i podia dominar. No m'he embolicat amb grans personatges. La majoria són gent del poble, companys de feina que coneixia bé.

—La situació de la llengua catalana, d'una manera global, la veieu millor ara que els anys que anàveu a ballar sardanes?

—Tinc sentiments molt contradictoris. Per un cantó ho veig molt negre. Tot i disposar d'uns mitjans de comunicació que no podíem ni imaginar i d'edicions ben nombroses i diverses, el català no ha sortit encara d'uns cercles restringits i això em preocupa molt, sobretot si pensem que fa vint anys que tenim competències exclusives d'ensenyament.

Lluís Bonada